

Cijns van het kapittel van Sint Lambert te Luik (1395)

BRON: Archief: AEL (Archives de l'Etat à Liège), Cathédrale de Saint-Lambert, Grande Compterie 26 fol. 2-4,
Copiïst D. Vangheluwe 25 februari 2009; herzien 16 mei 2012.
(Toevoegingen van de copiïst staan tussen ronde haken).

DATERING:

Datering - op de archiefmap staat het jaartal 1395.

DE BRON:

Het cijnsboek bevat 3 losse folio's, aan de randen volledig verkoold. Delen van de tekst zijn wegens de verbranding niet meer leesbaar. De titelpagina ontbreekt en de volgorde van de folio's is onduidelijk. Aannemende dat de buitenkant het meest verbrand is, is recto en verso van de folio's herkenbaar.

TEKST:

(folio 2v)

. .er 5d supra domum et aream
Godefridus eius frater 1 d
Walterus eius frater 1d
Johannes de Rijt 5d
(rest van de folio blanco)

(folio 3r)

(titel bovenaan de bladzijde:) **Eykelberch**

.wije 12d supra domum et area et supra **strepe** retro jacen.
. filius beghine 9d
Egidius de **honghercasterle** 6d de quodam prato dicto **venne**
Johannes houbraec 8d de bonis dominus walteri de Rijthoven
Henricus de vonderen 3d de prato sito iuxta **pubbens voirt**
Johannes de Eersel 5d de agro dicto **strepe**
Johannes filius walteri divitis (godens) de ghestel 3d 3 ob de quadam palude sita iuxta domum suam
Walterus faber de palude 12d de agro dicto **luydeacker**
Arnoldus faber 3ob de agro **boschacker** nuncupato (= genoemd)
Wilhelmus de busco 2d pro Johanne fabro
Helewigis fermentatrix de oerle 3d
(*fermentarius = gruiter*)
Heyla filia petri braecmans 3d pro petro fabro de oerle
Marcilius de vessem 21d de agro **langheacker** nuncupato (= genoemd)

(folio 3v)

. . .ner 6d de agro dicto **strepe** site iuxta **ecclesiam de Rijthoven**
 (dom)us dei de postula 8s 4d cum quadra(n)te (voor een vierde)
 Item eadem 6d pro arnoldo de bladell
 Item eadem 9d pro Rongghen
 Elisabeth baselmans 39d de bonis theodericus baselmans
 Petrus filius stocken 6d de quodam agro dicto **iudinc** quondam Johannes dicti
 barbiers
 Johannes filius elkini 15d de agro sito iuxta **herstrat** in quo Johannnes houbraec
 habet suum census
 Henricus cokelaert 3ob cum quadrante (voor een vierde) de agro dicto
paddenpoel
 .cus filius socken 8d de agro sito retro curte(m) (de hof) Johan tersel quondam
 d(om)inicus walterus . de Ghestel
 (hen)ricus filius enghelbergis 8d de agro dicto **breedacker**
 .neri wilhelmi de lerck 3 ob
 .us nobe ob cum quadrante (voor een vierde) de agro dicto **strepe**
 .mersman 1d de una petia terre acquisita erga (verkreeg namens)
 ennekinu(m) de ponte

(folio 4r)

(titel:) Eykelberch

. . .urius 5d de quodam prato dicto **heesbeemt**
 .nio de broecheven 8d de quodam agro dicto **langhe ecker**
 .icus filius ode 4d
 Johannes Ebenacker 12d
 Marcilius de nydeghen 6d de agro dicto **daelacker**
 Henricus filius yde 4.5d de quodam portio busco
 Gilbertus de loen 10 st(ir)ling(os) veteres de agro dicto **groetacker**
 Johannes filius Elisabeth de waelwijn de temden 5d de agro dicto **belenacker**
 Thomas boc 43d de agro dicto **stert** sito iuxta henricus willens
 Ludovicus lisen 6d de agro sito iuxta **stert**
 Henricus oskens 7d de quodam agro sito coram domo henrico willens
 Johannes zegher 12d supra **clote** et supra **molenacker**
 Item idem 4d pro bela oden
 Johannes de lys 9d de agro dicto **gansepoul**
 Item idem 10d pro ghisberto de palude senioris

(folio 4v)

(titel:) Eykelberch

(s)up(ra) **eykelberch** h(abe)t ecc(les)ia cur(iam) bassam¹ (vert. de kerk (van Luik)
 heeft/houdt/oefent uit het hofgerecht over Eykelberch)

[titel:] Census ibidem **in die beati martini** solvend(i) (vert. de cijzen die in dezelfde
 plaats op sint Maartensdag moeten worden betaald)

Primo dicti **sanctus spiritus in ghestel** 3d ob boe_
 Johannes hoppen 3 soul_ supra bona sua
 Johannes pomsen? 12d

¹ Voor diplomatisch verantwoording van deze lezing met vertaling zie einde van deze tekst.

Johanes beatrix de cobwije 3s de quadam petia terre arabilis dicta **strepe** sitam
 coram (tegenover) Janna filia Johannis carpentarius 5d de quodam agro dicti **loke**
 Henricus filius mecken 5d de quodam agro sito juxta **buschoven**
 Wilhelmus de Eechoven 3s 6d supra **rodenbroec, ampenbroec, stairt, cromacker,**
smeedacker
 Ennekinus de lumel 4s 2.5d
 Godefridus meyer 9d de una petia terre acquisita erga (verkreeg namens) odini
 lamem sita iuxta **ecclesiam de Rijthoven**
 Arnoldus de winkeldeys 3d de uno agello (stukje land) dicto **die driehornick**
 (he)nrucus winkeldeys 3d de orto dicto **warmmoeshof**
 .machi de baseldonc 6s

DIPLOMATISCHE BESPREKING: van de zin bovenaan fol 4v (zie boven)

Dit is wat er staat:

p Eykelberch . ht. eccia. cu_ bassam

Het derde en vierde en zesde woord zijn zonder enige twijfel te lezen als respectievelijk: *h(abe)t*, *ecc(les)ia*, *bassam*. Ecclesia (=kerk) is duidelijk de nominatief.

De lezing van het vijfde woord is problematisch. Het is bijvoorbeeld onduidelijk of het woord begint met een t of een c. Bestuderen we de rest van het handschrift dan lijkt het erop dat de auteur een miniem onderscheid maakt tussen de letters *t* en *c*, zoals in *carpentarius* enkele regels verder.

Door het ontbreken van een dwarstreepje lijkt de lezing van de eerste letter *c* het meest voor de hand te liggen en zou er kunnen staan: *curiam* (=hofgerecht).² In combinatie met *bassam* (laag) heeft dit de betekenis van *rechtbank*.³

Het eerste woord in de bovenstaande zin moet *supra* zijn: het afkortingsstreepje staat boven de p, maar is nauwelijks (meer) zichtbaar. Toch lijkt dit de meest aanvaardbare invulling van de zin. Het is zeker niet het woord *prope* (=bij, in), want deze hand gebruikt daarvoor de afkorting *ppe*, met een dwarstreepje door de eerste *p*: en er is geen letter *e* aan het einde en ook geen tweede letter *p* voor de eerste. Ook is het niet *per*, dan staat er een streepje door de schaft.

Concluderend blijven we opteren voor de lezing van het vijfde woord met de beginletter *c* met de bijbehorende betekenis tussen haakjes en voor *supra*:⁴

² Capelli (Dizionario di Abbreviature latine ed italiane). In eerste instantie wordt gedacht aan een lezing *curam* met nominatief *cura*, dat de volgende betekenissen kan hebben (zie Lexicon Mediae Latinitatis op internet): 1/ *charge d'âmes, direction spirituelle* — *cure of souls, religious guidance* (=spirituele leiding), 2/ *la direction spirituelle d'une paroisse* — *religious guidance of a parish*, (=spirituele leiding), 3/ *cure, fonction à laquelle est attachée la direction spirituelle d'une paroisse* — *cure, office implying the religious guidance of a parish* (=kerkbediening), 4/ *messe* — *Mass* (=mis). Echter bij geen van deze verklaringen van *curam* past het bijvoegelijk bnaamwoord *laag* (*bassam*).

³ *Cura* zou ook *bestuur* betekenen en in combinatie met *bassam* kunnen duiden op de betekenis van *rechtsmacht*, in dit geval *lage rechtsmacht*, mededeling van Jan Sanders, medievist van BHIC, waarvoor onze dank. Aangezien deze betekenis aansluit bij tweede lezing van voorgedij, verwijzen we ook daarnaar.

(s)up(ra) eykelberch h(abe)t ecc(les)ia cur(iam) bassam⁵ (vert.: de kerk (van Luik) heeft/houdt/oefent uit het lage hofgerecht over Eykelberch)

-

Vooraf het woord *bassam* laat geen andere betekenis van de woorden toe.⁶ De bovenstaande zin betekent dat de rechtsmacht te Bergeijk in ieder geval de lagere rechtsmacht--in handen was van het kapittel van Sint Lambertus te Luik. Maar niet alleen de rechtsmacht, maar ook de uitvoering (voogdij) ervan. Deze werd wederom gedelegeerd aan een schout, aangezien geestelijken geen vonnis mochten uitvoeren. Hoe dit in de praktijk werkte is het best bekend te Lith in NoordBrabant (zie de toelichting op deze site).--

+++++

⁴ We laten een lezing van het vijfde woord met *curiam* liggen omdat deze paeografisch niet voor de hand ligt en uiteindelijk ook hetzelfde uitwerkt: namelijk *lagere rechtsmacht* voor het kapittel.

⁵ *Tutor*= *avoué* ecclésiastique; *tutela*= (f) *protection* accordée à tel individu — *protection* afforted to individual persons; het geheel is in de vrouwelijke accusatief : *tutelam bassam*, (volgens Lexicon Mediae Latinitatis: <http://www.linguaeterna.com/medlat>). Voor de diplomatische bespreking zie einde. Met dank aan Michiel Verwey van de Koninklijke Bibliotheek Brussel, afdeling Handschriften en aan prof B.C.M. van Erp-Jacobs van UVT, Bruno Indekue, Martien Veekens en Jan Sanders medievist van het BHIC, Arnould_Jan Bijsterveld en Geetruï van Singhel medevisten in NoordBrabant voor het helpen lezen van en nadenken over de tekst.

⁶ Een *lagere zorg* lijkt niet aannemelijk evenmin als een *lagere administratie*.